

Üsküplü Abdurrahîm Efendi Ve İki Dilli Manzum Kaside-İ Bürde Çevirisi Abdurrahîm Efendi from Skopje and Bilingual Verse Translation of Kaside-i Bürde

Ömer Faruk Karakuş

Arş. Gör, Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü, Arap Dili ve Edebiyatı
Anabilim Dalı, Erzurum, Türkiye.

Research Assistant. Atatürk University, Faculty of Letters, Department of Arabic Language and Literature,
Department of Arabic Language and Literature, Erzurum, Turkey.

ofaruk.karakus@atauni.edu.tr

ORCID 0000-0003-4542-1047

Muhammet Emin UZUNYAYLALI

Arş. Gör, Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü, Arap Dili ve Edebiyatı
Anabilim Dalı, Erzurum, Türkiye.

Research Assistant. Atatürk University, Faculty of Letters, Department of Arabic Language and Literature,
Department of Arabic Language and Literature, Erzurum, Turkey.

me.uzunyaylali@atauni.edu.tr

ORCID 0000-0002-5413-0463

Atf/©: Karakuş Ömer Faruk, Uzunyaylali Muhammet Emin (2023). Üsküplü Abdurrahîm Efendi ve İki Dilli
Manzum Kaside-i Bürde Çevirisi Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 10-19, ss, 28-50.

Citation/©: Karakuş Ömer Faruk, Uzunyaylali Muhammet Emin (2023). Abdurrahîm Efendi from Skopje
and Bilingual Verse Translation of Kaside-i Bürde, Kafkas University Faculty of Divinity Review. Issue 10-19,
pp, 28-50.

Makale Bilgisi / Article Information:

Doi : 10.17050/kafkasilahiyat.1185212

Type / Türü: Research Article / Araştırma Makalesi

Received / Geliş Tarihi: 6 October / Ekim 2022

Accepted / Kabul Tarihi: 17 October / Ekim 2022

Published / Yayın Tarihi: 28 January / Ocak 2023

Volume / Cilt: 10; **Issue / Sayı:** 19; **Pages / Sayfa:** 28-50.

Suggested ISNAD Citation: Ömer Faruk KARAKUŞ, Muhammed Emin UZUNYAYLALI "Üsküplü Abdurrahîm
Efendi ve İki Dilli Manzum Kaside-i Bürde Çevirisi", Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 10/19
(Ocak- January 2023), 28-50.

Notlar/Notes

Bu makale, Kenan DEMİRAYAK, Muhammed Emin UZUNYAYLALI, Ömer Faruk KARAKUŞ, tarafından telif
edilen ve Atatürk Üniversitesi Yayınlarının 2022 tarihinde basmış olduğu, "Üsküplü Abdurrahîm Efendi ve
İki Dilli Manzum Kaside-i Bürde Çevirisi" adlı kitaptan türetilmiştir.

Yazar(lar), herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Turnitin/Ithenticate/Intihal ile İntihal Kontrolünden Geçmiştir

Screened for Plagiarism by Turnitin/Ithenticate/Intihal

Licensed by CC-BY-NC ile lisanslıdır

www.dergipark.org.tr

Abdurrahîm Efendi from Skopje and Bilingual Verse Translation of Kaside-i Burde

Ömer Faruk KARAKUŞ, Muhammet Emin UZUNYAYLALI

Abstract

In Arabic literature, there are types of poetry that are traditional on the one hand and developed in the following centuries depending on the spirit of the century. Medih, satire, elegy, ghazal, fahr etc. subjects are examples of traditional poetry types. Hz. The praise of the prophet, in which the love for the Prophet is expressed and aimed at attaining his intercession, changes over time as a type of literature and develops, and genres such as bediyyat, mawlid, and tawassul poems emerge. Throughout history, in the Islamic world, Hz. One of the most interesting poets among those who praise the Prophet in verse is undoubtedly Şerefuddîn Muhammed b. Sa'îd al-Bûsîrî (d. 695/1296) and his poem is Kasîdetu'l-Bürde/Kasîdetu'l-Bur'e. The aim of our work The aim of this study is to introduce Abdurrahîm Efendi and Dürr-i Mergûb, a Turkish-origin lover of the prophet who translated the ode into two languages - Persian and Turkish - in verse in order to praise the Prophet, and to present examples from the texts of the translation of Persian and Turkish verse.

Keywords: Arabic poetry, Bûsîrî, Kasîde-i Burde

Üsküplü Abdurrahîm Efendi ve İki Dilli Manzum Kaside-i Bürde Çevirisi

Ömer Faruk KARAKUŞ, Muhammet Emin UZUNYAYLALI

Öz

Arap Edebiyatında bir yandan geleneksel bir yandan da daha sonraki yüzyıllarda asrın ruhuna bağlı olarak geliştirilmiş şiir türleri vardır. Medih, hiciv, mersiye, gazel, fahr vb. konular bu şiir türlerinden geleneksel olanlarının örnekleridir. Hz. Peygamber'e olan sevginin dile getirilip O'nun şefaatine nail olmanın hedeflendiği peygamber methiyeleri, zamanla bir edebiyat türü olarak değişiklik gösterir ve gelişmeler kaydeder, bediyyât, mevlid, tevessül şiirleri gibi türler ortaya çıkar. Tarih boyunca İslam dünyasında Hz. Peygamber'i manzum olarak methedenler arasında en fazla ilgi çeken şairlerden birisi de hiç şüphesiz Şerefuddîn Muhammed b. Sa'îd el-Bûsîrî (öl. 695/1296) ve şiiri Kasîdetu'l-Bürde/Kasîdetu'l-Bur'e'dir. Çalışmamızın amacı Hz. Peygamber'i methetmek amacıyla söz konusu kasideyi iki dile -Farsça ve Türkçe'ye- manzum çeviren Türk asıllı bir peygamber aşığı Üsküplü Abdurrahîm Efendi ve Dürr-i Mergûb adlı eserini tanıtmak, Farsça ve Türkçe manzum çevirisinin metinlerinden örnekler sunmaktır.

Anahtar Kelimeler: Arap Şiiri, el-Bûsîrî, Kasîde-i Bürde

GİRİŞ

"İyi özellikleri sayma, övme" anlamında kullanılan medih, Hz. Peygamber'in özelliklerini sayıp dökmek için bir vasıta olarak benimsenmiş ve bu tür şiirler el-Medâihu'n-nebeviyye/Peygamber Methiyeleri olarak adlandırılmıştır. Türk edebiyatında "Na't" terimiyle karşılanan peygamber methiyeleri, peygamber'e karşı duyulan sevgi, saygı, O'nun peygamberliği, mucizeleri, hicreti, çektiği sıkıntıları, şefaati ve miraç gibi yaşadığı olağanüstü olayları konu edinen metinlerdir. Methiyeleri mevlitten ayıran özellik, bu türde

Hız. Peygamber’in özellikleri tasvir edilip methedilirken, mevlid türünde naat ile birlikte Hız. Peygamber’in hayatının anlatılmasına ağırlık verilmesidir.

Klasik ve modern Arap şiirinin güzel bir türü olmasının yanı sıra peygamber methiyeleri, Arap İslam edebiyatının bugününü geçmişine bağlayan bir köprü olarak önemli bir role sahiptir. Bununla birlikte diğer şiir çeşitleri gibi methiye şiirlerinin bir türü olarak başlayıp zamanla müstakil bir biçime bürünen peygamber methiyeleri, günümüze kadar geçen zaman diliminde birtakım gelişmeler kaydetmiş, bu methiye şiirleri birtakım akımlar halinde varlığını sürdürmüştür.

Peygamber methiyelerinin, diğer medih türü bazı şiirler gibi et-tekessüb bi’ş-şi’r dediğimiz herhangi bir çıkara bağlı olarak nazmedilen şiirler olmadığını, aksine şairin yüreğindeki inancın bir anlamda dışı vurumu ve ifadesi olarak nazmedildiğini biliyoruz. Nitekim Zeki Mübarek bu türü “Bir şiir türü, dini duyguları bir ifade biçimi ve samimiyet dolu bir yürekten fıskıran seviyeli bir edebiyat” olarak tanımlar.¹ Bununla birlikte peygamber methiyelerine, Hız. Peygamber’in halkî ve hulkî/yaratılış ve ahlakî özelliklerinin yanı sıra onun hayatını konu alan, bu nedenle de bir tür sîret-i nebeviyye özelliği taşıyan İslam tarihi konulu şiirlerdir denilebilir.

1. ÜSKÜPLÜ ABDURRAHÎM EFENDİNİN HAYATI

Kasîde-i bürde’yi hem Farsça’ya hem Türkçe’ye manzum olarak çeviren Üsküplü Abdurrahîm Efendi hakkında ne yazık ki çok fazla bilgi yoktur.

Osmanlı Müellifleri sahibi Bursalı Mehmed Tâhir Efendi onun hakkında “Meşâyih-i Kâdiriye ulemasından bir zât olup İvrâniyelidir. Muahharan Üskübe hicret ve 1282 tarihinde dâr-ı bekâya rihlet eyledi. Üskübde Dükkanlık dergahında medfundur” der.²

Tuhfe-i Nâilî müellifi Mehmet Nâil Tuman da onun hakkında “Şeyh Abdurrahîm Efendi, Şeyh Ali Efendi’nin oğludur, İvrâniyeli, vefatı h. 1282 m. 1865, Üskübde Dükkanlık Tekkesinde medfundur” der.³

Abdürrahîm Efendi ise kasidenin manzum çevirisinin sonunda kendisi hakkında şöyle bilgi vermektedir:

‘Abdurrahîm-i Şeyh ‘Alizâde gedâ menem	İvrânye zâd büm-i men Üsküb meskenemi
Müstahlef-i pederimân mihir u men kâmerem	Zi ân est her eşerem der işr-i ü revemi
Hem server-i evliyâ nesl-i resul-i hüdâ	Gilânî ân şâh râ men müntesib şodemi

Bu beyitlerden şairin Şeyh Ali oğlu Abdürrahîm olduğu, İvrâniye doğumlu olmakla birlikte Üsküp’e yerleştiği, kendi ifadesine göre şeyhlik makamında halefi olduğu babasının güneş kendisinin ise ay olduğu, bu nedenle her adımında onu takip ettiği, tarikat bakımından da Abdulkâdir-i Geylânî’ye intisap ettiği ve Kâdirî olduğu anlaşılmaktadır.

Abdürrahîm Efendi’nin kendisinin doğum yeri olarak gösterdiği ve günümüzde Vraneye olarak anılan kasaba, Sırbistan’ın güneyindeki Južna (Güney) Morava nehrinin

¹ Zekî Mübarek, *el-Medâihu’n-nebeviyye fi’l-edebi’l-‘arabî*. Kahire, 1935,17.

² Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, I, 132.

³ Mehmet Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâilî*, II, 626.

oldukça verimli vadisinde yer alır. Osmanlı döneminde Vranje'den bozma İvranye denilen kasaba, Köstendil sancağına ait geniş bir kazanın merkezi durumunda olup zamanla Müslümanların yaşadığı bir yerleşme yeri haline gelir.

Sırbistan'da tarihî bir kasaba olarak kaydedilen Vranje'nin ne zaman ve nasıl Osmanlı toprağı haline geldiği ise tam olarak bilinmemektedir. 1395'te Vranje topraklarıyla komşu olan ve devrik prensi Konstantin'in ardından uygun bir vârisi bulunmayan Köstendil Beyliği toprakları Osmanlılar tarafından fethedilir. II. Murad'ın vefatı (1451) ve İstanbul'un 1453 yılında fethinin ardından iki yıl içerisinde Fâtiht Sultan Mehmed Niş, Prizren ve Alacahisar yöresindeki bütün Sırp topraklarını ele geçirir, ayrıca İvranye'yi Haziran 1455'de kesin biçimde Osmanlı topraklarına katar ve bu küçük şehir ve civarı (Pčinje, Inogošt, Prešova) Ilıca-Köstendil sancağına bağlanır.

1581 yılında İvranye'den geçen Fransız seyyahı Jean de Palerme buradan Türkler'in meskûn olduğu küçük bir kasaba (varoş) diye bahsetmektedir.

Doksanüç Harbi'nin başlamasıyla İvranye ve güneyde Prešova'ya kadar olan topraklar Sırp ordusu tarafından işgal edilir ve Berlin Antlaşması ile birlikte resmen Sırp Krallığı'na bağlanır. İşgalin hemen ardından İvranye, Leskofça, Niş, Kursumli ve Ürküp'teki (Prokuplje) bütün müslüman halk zorla yerinden edilir. İvranye ve Leskofça tamamen tahribata uğramıştır ve yeni çizilen sınırlarla birlikte güney ve doğu ile irtibat kesilir, bu da bölgeyi olumsuz etkiler. I. Dünya Savaşı'nda İvranye sert bir Bulgar işgaliyle karşılaşır ve aynı işgali II. Dünya Savaşı'nda da yaşar. 1945'te Yugoslavya'nın kurulmasının ardından burası sanayi bölgesi haline dönüşür.⁴

Dükkancık Dergâh'ına gelince; bugün Makedonya'nın başkenti olan Üsküp'ün Tanrıvermiş Mahallesi, çevresindeki dükkancılar nedeniyle Dükkancık Camii olarak adlandırılan cami⁵ yakınlarında bir dergâh olmalıdır. 1549 yılında Muslihuddin Abdülgani tarafından yapıldığı bilinen, 1869 yılında Avusturya işgali sırasında tahribat görmeye birlikte sonra tamir edilen, fakat 1963 yılında Üsküp'te yaşanan depremden sonra büyük ölçüde hasar gören, sadece batı ve kuzey duvarlarının bazı bölümleri ve minaresi ayakta kalabilen tarihi Dükkancık Camii bile 1991 yılından beri restorasyonu için uğraş verilerek IRCICA, Rumeli Türkleri Vakfı, Makedonya İslam Birliği, Bursa Büyükşehir Belediyesi ile Türkiyeli ve Makedonyalı hayırseverlerin işbirliğiyle restore edilip 2007 yılında ancak yeniden hizmete açılabilmesine göre, artık Abdurrahîm Efendi'nin medfun olduğu Dükkancık Dergahının mevcudiyetinden söz etmek oldukça zordur.

1.1. Eserleri

Bursalı Mehmed Tâhir Efendi ve Mehmet Nâil Tuman, Abdurrahîm Efendi'nin Dürr-i Mergüb dışındaki eserlerinin de isimlerini zikreder.

⁴ Machiel Kiel, "İvranye", *DİA*, Ek-1, 683-685.

⁵ Hakkında bkz. Mehmet Zeki İbrahimgil, "Dükkancık Camii", *DİA*, X, 19.

Bu eserler:

1. *Manzûme-i akâid ve şerhi,*
2. *Manzûme-i ferâiz,*
3. *Divançe,*
4. *Manzum Kavâid-i nahviyye,*
5. *Manzûm Tecvîd,*
6. *Subha-yı Sıbyân tarzında Lügat-i Arabiyye Manzûmesi,*
7. *Manzum Türkçe ve Farsça Terceme-i Kasîde-i bür'e'dir.*

Yine Bursalı Mehmed Tâhir ve Mehmet Nâil Tuman onun:

Serâsir-i lütfa mazhar düşdi âlemde kamu eşyâ

Zebân-ı kâl u hâl ile Hudâ'nın hamdini gûyâ

şeklindeki bir beyitini naklemeden,⁶ Mehmed Tâhir “1244’de İvrâniye’de vefât eden pederi Şeyh Ali Efendi’nin de Arapça “*Risâletu’r-rûh*” isminde bir eseri vardır” der.⁷

2. EL-MEDÂİHU’N-NEBEVİYYE/PEYGAMBER METHİYELERİ

2. 1. Geleneksel Bir Şiir Türü Olarak Peygamber Methiyeleri

Belirttiğimiz gibi peygamber methiyelerinin tarihi hicretten önce ilk İslâmî davetin yapıldığı yıllara kadar iner, bununla birlikte, çeşitli tarih kitaplarında aktarılan rivayetler sağlıklı ise, bu methiyeleri İslam’dan önceki yıllara kadar götürmek mümkündür ve başlangıcından itibaren salt halkî ve hulkî/yaratılış özellikleri ve ahlakî hususları ele alan bu methiyeler geleneksel şiir tarzı olarak Abbasiler döneminin sonlarına, başka bir ifadeyle tasavvuf ve felsefî düşüncelerin şiir üzerinde ağırlığını hissettirdiği yıllara kadar devam eder.

Anlatıldığına göre Hz. Peygamber dünyayı teşrif ettiğinde Abdulmuttalib onu kucağına alarak Kâbe’ye götürür, tavaf ederek bir şiir söyler, bu şiirin bazı beyitleri şöyledir:⁸

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَعْطَانِي 1 هَذَا الْعُلَامَ الطَّيِّبِ الْأَزْدَانِ
فَدَّ سَادَ فِي الْمَهْدِ عَلَى الْعِلْمَانِ 2 أَعِيذُهُ بِالْبَيْتِ ذِي الْأَرْكَانِ
حَتَّى يَكُونَ بُلْعَةَ الْفُتْيَانِ 3 حَتَّى أَرَاهُ بَالِغَ الْبُنْيَانِ
أَعِيذُهُ مِنْ شَرِّ ذِي شَنَانِ 4 مِنْ حَاسِدٍ مُضْطَرِبِ الْعَنَانِ

1. Temiz göbekli bu çocuğu bana veren Allah’a hamdolsun.

2. Beşikteyken diğer çocuklara üstün olmuştur o. Direklerle donatılmış Kâbe’ye emanet edip sığındırırım ve korurum onu,

⁶ Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, I, 132; Mehmet Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâilî*, II, 626.

⁷ Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, I, 38.

⁸ İbn Kesîr, *es-Sîretu’n-nebeviyye*, I, 208; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-nihâye*, II, 264; es-Suheyli, *er-Ravdu’l-unuf*, I, 184; İbn Sa’d, *et-Tabakâtu’l-kubrâ*, I, 83-84; en-Nuveyrî, *Nihâyetu’l-ereb*, XVI, 50.

3. Ki, gençlerin imrendiği bir örnek olsun ve ben onu sapasağlam bir delikanlı olarak göreyim.
4. Kin ve öfke sahibinin şerrinden, ne yapacağı belli olmayan hasetçiden Kâbe adıyla korurum onu.

Sadru'l-İslâm döneminde ise medih türü şiirlerde amaç, değer ve mefhumların değiştiği görülür. Zaten Hz. Peygamber de medih şiirleri için bir kural koymuş, kendisi başta olmak üzere insanları medihte aşırı gidenlere bir uyarıda bulunarak:⁹

"لَا تُطْرِبُونِي كَمَا أُطْرِبَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ وَقُولُوا عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ"

"Hristiyanların İsa hakkında yaptıkları gibi, siz de benim hakkımda aşırı övgülerde bulunmayınız ve benim için Allah'ın kulu ve elçisi deyiniz" demiştir.

Sadru'l-İslâm döneminde şairlerin, Hz. Peygamber için nazmettikleri medih şiirlerinde Hz. Peygamber'in peygamberliğini, İslâm dinini insanlara müjdeleyişini, onun peygamberliğinin ve getirdiği sistemin hak oluşunu vb. konuları işledikleri görülür. Kâ'b b. Zuheyr (öl. 26/646)'in i'tizâr/özür dileme nev'indeki "Bânet Su'âd" kasidesi bu türün en mükemmel örneklerinden biridir. Esasen söz konusu ettiğimiz "geleneksel şiir türü olarak peygamber methiyeleri"nin de başlangıç noktasını, Hassân b. Sâbit ve diğer şairlerin dağınık parçalar halindeki methiye şiirleri bir kenara bırakılırsa, her ne kadar Zekî Mübârek de söz konusu kasideyi korku ve ümit ile söylenen ve gerçek anlamda peygamber medhiyesi ile ilgisi bulunmayan bir kaside olarak değerlendiriyor olsa da,¹⁰ Ka'b b. Zuheyr'in Kasîdetu'l-bürde'si ile başlatmak ve el-Bûsîrî'nin Kasîdetu'l-bürde'sine kadar geçen devreyi "İlk Bürde Akımı" şeklinde adlandırmak mümkündür.

Nitekim Ka'b b. Zuheyr Hz. Peygamber'i şöyle tanımlar:

إِنَّ الرَّسُولَ لَنُورٌ يُسْتَضَاءُ بِهِ مُهَنَّدٌ مِنْ سُيُوفِ اللَّهِ مَسْأُولٌ

-Allah'ın resulü kendisiyle aydınlanan bir ışıktır, kınından çıkarılmış Allah'ın kılıçlarından bir kılıçtır.

Emeviler döneminde Hâşimî/Alevî şairlerin Hz. Peygamber ve Ehl-i beyt'iyle iftihar etmesi ileri boyutlara ulaşmıştır. Hz. Ali'ye nispet edilen bazı hutbelerde Hz. Peygamber'in methinden Âl-i beyt'in methine intikal edilmesi sebebiyle Şii şairlerinde Hz. Peygamber'in övülmesi yanında Ehl-i beyt'in övülmesi de gelenek halini almıştır. Bu dönemde Ehl-i beyt taraftarı şairler akımı ortaya çıkmış ve günümüze kadar devam etmiştir.¹¹ Bu dönemde Şia'nın Ehl-i beytin etrafında kenetlenmiş, onların hilafet üzerindeki haklarını savunan, şehitlerine ağlayıp hayatta olanlarını medheden birçok şairleri bulunmakla birlikte Ebu'l-Esved ed-Du'elî (öl. 69/688), Eymen b. Hureym el-Esedî (öl. 80/700), Kuseyyir b.

⁹ el-Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, Hadis no: 6328 ve 6442. Hadis رَسُولُهُ وَرَسُولُهُ = "Hristiyanların İsa hakkında yaptıkları gibi, siz de benim hakkımda aşırı övgülerde bulunmayınız, çünkü ben Allah'ın kuluyum, bu nedenle benim için Allah'ın kulu ve elçisi deyiniz" şeklinde de rivayet edilmektedir, bkz. el-Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, Hadis no: 3261.

¹⁰ Zekî Mübârek, *el-Medâihu'n-nebevîyye*, s. 22.

¹¹ İsmail Durmuş, "Muhammed (Arap Edebiyatı)", *DİA*, XXX, 451.

Abdirrahmân (Kuseyyiru Azze, öl. 105/723) ve el-Kumeyt b. Zeyd el-Esedî (öl. 126/743) ön plana çıkmaktadır.

el-Kumeyt (öl. 126/743) bir yandan Hâşimî soyunu methederken bir yandan da Hz. Peygamber'i metheder:¹²

أُسْرَةُ الصَّادِقِ الْحَدِيثِ أَبِي الْقَا 1 سِمِ فَرْعِ الْكُدَامِسِ الْكُدَّامِ
 حَيْرِ حَيٍّ وَمَيِّتٍ مِنْ بَنِي آ 2 دَمَ طُرًّا مَأْمُومِهِمْ وَالْإِمَامِ
 أَنْقَذَ اللَّهُ شِلُونَنَا مِنْ شَقْمَا النَّا 3 رِ بِهِ نِعْمَةً مِنَ الْمِنْعَامِ
 طَيِّبِ الْأَصْلِ طَيِّبِ الْعُودِ فِي الْبِنِّ 4 يَّةِ وَالْفَرْعِ يَثْرِي تَهَامِي

1. Doğru söyleyenler ailesi, Ebu'l-Kâsım, el-kudâmis el-kuddâm boyu,
2. Âdem oğullarının gelmiş ve geçmişlerinin tümünün yaşayan ve ölmüşlerinin, önder kılınmışlarının ve önder olanlarının en hayırlısı.
3. Allah O'nun hürmetine organlarımızı/bedenimizi bir nimet olarak ateşten kurtarmıştır.
4. Temiz soylu hem gövde hem dal bakımından şeceresi pak, Medineli ve Tihâmelidir O.

Abbasiler döneminde es-Seyyid el-Himyerî (öl. 173/789), Mansûr en-Nemerî (öl. 190/805), Di'bil b. Ali el-Huzâ'î (öl. 220/835), Dîku'l-Cin el-Himsî (öl. 236/850), Muhammed b. Sâlih el-Alevî (öl. 243/857'den sonra), İbnu'r-Rûmî Ali b. el-Abbâs (öl. 284/897), Ebû Abdillâh Muhammed b. Ubeydillâh el-Mufecca' el-Basrî (öl. 327/938), eş-Şerîf er-Radî Ebu'l-Hasan b. et-Tâhir (öl. 406/1015), Ebu'l-Hasan Mihyâr ed-Deylemî (öl. 428/1036), Ali b. Muhammed b. Ca'fer el-Himmânî, Muhammed b. Ali b. Abdillâh, Muhammed b. Habîb ed-Dabbî, Ebu'l-Mukâtil Nasr b. Nusayr el-Hulvânî şiirlerinde Şia'nın görüşlerini dile getirip ehl-i beyti metheden, bu aileden ölenler için mersiyeler nazmeden başlıca şairlerdir.

Abbasiler döneminin en önemli zühd şairi Ebu'l- 'Atâhiye (öl. 210/825) de konu ile ilgili olarak şunları söylemektedir:¹³

يَا بَنِي آدَمَ صُورُوا دِينَكُمْ 1 يَنْبَغِي لِلدِّينِ أَنْ لَا يُطْرَحَ
 وَاحْمَدُوا اللَّهَ الَّذِي أَكْرَمَكُمْ 2 بِنَيْ قَامٍ فِيكُمْ فَتَصَحَّ
 بِحَطِيبٍ فَتَحَ اللَّهُ بِهِ 3 كُلَّ حَيْرٍ نَلْتُمُوهُ وَشَرَحَ
 إِبْنُ مَنْ لَوْ يُوزَنُ النَّاسُ بِهِ 4 فِي التَّقَى وَالْبِرِّ طَاشُوا وَرَجَحَ

¹² Kumeyt b. Zeyd el-Esedî. Dîvânu'l-Kumeyt b. Zeyd el-Esedî. thk. Muhammed Nebîl Tarîfî. Beyrut: Dâru Sâdır, 2000.499-501.

¹³ Ebu'l-'Atâhiye, *Dîvânu Ebi'l-'Atâhiye*, s. 118.

فَنَذِيرُ الْخَيْرِ أَوْلَىٰ بِالْعُلَىٰ 5 وَنَذِيرُ الْخَيْرِ أَوْلَىٰ بِالْمَدْحِ

1. Ey insanoğulları, dininize sahip çıkın, dinin ortada bırakılması yakışmaz çünkü.
2. Aranızdan çıkıp size nasihat eden bir peygamber,
3. Ulaştığımız bütün iyilikleri de kendisi vasıtasıyla açıp yayan bir hatip göndermek suretiyle sizlere lütufta bulunan Allah'a da şükredin.
4. O öyle birisinin oğludur ki, bütün insanlar iyilik ve takva konusunda kendisiyle mukayese edilse, insanlar hafif kalır da onun kefesi ağır basar.
5. İyilikleri tavsiye eden (peygamber) yüceliklere daha layık, medihlere daha uygundur.

Endülüs'te İbn 'Abdûn el-Fihri (öl. 529/1134), İbnu'l-'Arif Ahmed b. Muhammed (öl. 536/1141), İbn Ebi'l-Hisâl (öl. 540/1146), Ebû Zeyd el-Fâzâzî (öl. 627/1229), İbn Sehl el-İşbilî (öl. 649/1251), İbnu'l-Ebbâr el-Kudâ'î (öl. 658/1260), Ebu'l-Bekâ er-Rundî (öl. 684/1285), Hâzım el-Kartâcennî (öl. 684/1285), Ebû Hayyân el-Girnâtî (öl. 745/1344), İbn Zumrek (öl. 798/1395), İbnu'l-Ahmer İsmâil b. Yûsuf (öl. 807/1404), Hz. Peygamber'in methi hususunda zikredilmesi gereken isimlerin sadece birkaçıdır.

Lisânuddîn b. el-Hatîb (öl. 776/1374) Hz. Peygamber'in mucizelerinden ayın ikiye ayrılması hususunda şunları söyler:¹⁴

بُنُورِكَ نُورِ اللَّهِ قَدْ أَشْرَقَ الْهُدَىٰ 1 فَأَقْمَارُهُ وَضَّاحَةٌ وَجُجُومُهُ
لَكَ الْمُعْجَزَاتُ الْعُرُ يُبْهَرُ نُورُهَا 2 إِذَا أَرَبَدَّ مِنْ جُنْحِ الظَّلَامِ هَيْمُهُ
وَحَسْبُكَ مِنْ جِدْعٍ تَكَلَّمَ مُفْصِحًا 3 وَقَدْ دَمَيْتَ يَوْمَ الْفِرَاقِ كَلُومُهُ
وَبَدْرٍ بَدَا قِسْمَيْنِ فَالِقَسْمُ ثَابِتٌ 4 مُقِيمٌ وَقَدْ أَهْوَىٰ إِلَيْكَ قَسِيمُهُ

1. Senin nurunla, gerçekte Allah'ın nuruyla aydınlandı hidayet yolu; ayları da aydınlık ve belirgindir bu hidayet yolunun yıldızları da.
2. Mucizelerin vardır (ey yüce peygamber) gecenin bütün karanlığı bastırıldığında nuru parıldağan;
3. Sana yeter ayrılık gününde yaraları kanayan bir kökün fasih ve anlaşılır bir şekilde (yerinden ayrılıp) konuşarak sana gelmesi.
4. Ve yine sana yeter bir ay ki iki parça halinde görünen, ama bir parçası yerinde görünürken diğer parçası sana indirilen.

2. 2. Tasavvuf ve Felsefi-Dînî Düşüncelerin Etkisinde Peygamber Methiyeleri

Abbasiler döneminde vücut bulmaya başlayan ve Cüneyd-i Bağdâdî (öl. 297/909), el-Hallâc (öl. 309/922) ve eş-Şiblî (öl. 334/946) gibi mutasavvıfların şiirlerinde Hz. Peygamber methiyelerinin müstakil bir şiir türü olup içeriğinde de nur-i Muhammedî ve hakikat-i Muhammediyye gibi konuların işlenmesi için bir hazırlık dönemi oluşmaya başladığı görülür.

¹⁴ Lisânuddîn b. el-Hatîb, *Dîvân*, II, 550-551.

V/XI. Yüzyıl gerçekte Arap edebiyatında Peygamber methiyeleri için bir dönüm noktasını oluşturmuş ve bu yüzyılla birlikte peygamber methiyeleri Arap şiirinde bağımsız bir tür halini almıştır. Hz. Peygamber'in sünnetine daha sıkı sarılma ve sünneti yaşama arzusu, İslam toplumundaki sıkıntılar, hilafet yönetiminin çözülmesi ve zayıflaması, katılaştan hayat şartları karşısında Hz. Peygamber'den yardım ve şefaata dilenmesi, bu dönemde artan dergâh ve tekkelerde medih şiirlerinin adeta bir vird gibi okunur hale gelmesi bu yüzyıldan itibaren peygamber methiyelerinin hem kemiyet olarak artmasını hem de müstakil bir şiir türü haline gelmesinin sebepleri arasında anılabilir.

Fâtımîlerle Memlûkler devrinde Peygamber övgüleri doruk noktasına ulaşmış ve VII/XIII. yüzyılda el-Bûsîrî (öl. 695/1296), İbnu'l-Fârîd (öl. 632/1235), Emînuddîn el-Erbilî ve Muhyiddin İbnu'l-'Arabî (öl. 638/1240)'nin kasideleriyle Peygamber övgülerine tasavvufi coşku ve renk gelmiştir.

el-İğrâb fi'l-i'râb, Nazmu'l-Kudûrî fi'l-fikh, Kasîde fi kavâ'idi lisâni't-Turk gibi eserleri bulunan, peygamber methiyelerini ihtiva eden bir şiir divanı sahibi ve Ebû Hayyân'ın da Türkçe hocası olan Türk asıllı Devrekli Muhammed b. Mustafa b. Zekeriya Hoca (öl. 713/1313) da şöyle demektedir:¹⁵

قِيلَ اتَّخَذَ مَدْحَ النَّبِيِّ مُحَمَّدٍ	فِينَا شِعَارَكَ إِنَّ شِعْرَكَ رَيْقٌ
وَعَلَى بَنَانِكَ لِلْبِرَاعَةِ هَجَةٌ	وَعَلَى بَيَانِكَ لِلْبِرَاعَةِ رَوْنُقٌ
يَا قُطْبَ دَائِرَةِ الْوُجُودِ بِأَسْرِهِ	لَوْلَاكَ لَمْ يَكُنِ الْوُجُودُ الْمُطْلَقُ
مُدُّ كُنْتَ أَوْلَاهُ وَكُنْتَ أَحْيَاهُ	فِي الْخَافِقِينَ لَوَاءُ مَجْدِكَ يَخْفَقُ
كُنْتَ النَّبِيِّ وَأَدَمُ فِي طِينِهِ	مَا كَانَ يَعْلَمُ أَيَّ حَلْقٍ يُحْلَقُ

1. Bana dediler ki: İçimizde Hz. Muhammed'i methetmeyi şiar edin, çünkü senin şiirin gerçekten çok güzeldir,
2. Elin kalemi çok güzel kullanıyor, ifadelerinde de beyan (güzel anlatım) son derece parlak.
3. (Ben de dedim ki) Ey bütün varlığın dairesinin kutbu; sen olmasaydın mutlak varlık var olmazdı.
4. Başı ve sonu idin mutlak varlığın, doğu ufkunda da batı ufkunda da saygınlık bayrağın dalgalanmaktadır.
5. Sen peygamberdin daha Âdem yaratıldığı toprağındaiken, bilmiyordu üstelik kimin ve neyin yaratılacağını.

Bununla birlikte bu dönemde nazmettiği "Kasîdetu'l-bürde" ya da "el-Kevâkibu'd-durriyye fi medhi hayri'l-beriyye" adlı kaside ile yüzyıllarca taklit edilen Ebû Abdillâh Şerefuddîn el-Bûsîrî (öl. 695/1296) özellikle anılmalıdır. Çünkü el-Bûsîrî bu kasidesiyle kendisinden sonraki şairlerin peygamber methiyelerine yeni bir yön vermiş, tasavvuf

¹⁵ İbn Şâkir el-Kutubî, *el-Vâfi bi'l-vefeyât*, XIV, 31-32.

ağırlıklı bu kaside yüzyıllarca taklit edilmiş, bu kaside üzerine tahmîs, tasdîs, tesbî', taştîr vb. çalışmalar yapılmış, bu kasidenin rüzgarıyla çok sayıda tasavvuf ve felsefî düşünce ağırlıklı peygamber methiyeleri nazmedilmiştir.

Osmanlı dönemi Arap edebiyatında Abdulğani en-Nâblusî (öl. 1143/1730), Hasan el-Bûrînî (öl. 1024/1655), İbn Ma'tûk (öl. 1087/1676), Abdullah eş-Şubrâvî (öl. 1091/1680), Ahmed b. Abdillâh el-Vâizu'l-Mekkî (öl. 1077/1666), eş-Şihâb Ahmed el-Munîbî (öl. 1172/1758), Fethullâh İbnu'n-Nahhâs (öl. 1052/1642), İbn Ma'sûm Ali (öl. 1120/1708), Muhammed b. Mûsâ el-Cemmâzî el-Mısrî (öl. 1065/1654), Sa'dî el-'Umerî (öl. 1147/1734), eş-Şihâb Ahmed el-Hafâcî (öl. 1069/1658), Abdurrahmân el-Behlûl ed-Dımaşkî (öl. 1163/1749), Abdurrahmân b. Abdirrezzâk ed-Dımaşkî (öl. 1188/1774), Abdulazîz el-Fiştâfî el-Fâsî (öl. 1030/1620) Hz. Peygamber'in methine tahsis eden şairler arasında sayabileceğimiz isimlerden birkaçıdır.

Abdulğani en-Nâblusî'nin Hz. Peygamber'i methettiği şiirlerinden biri şöyledir:¹⁶

فَطُوبَى لَنَا بِالْمُصْطَفَى خَيْرِ مُرْسَلٍ	نَشَا وَهُوَ دُرٌّ فِي الْحُجُورِ يَتِيمٍ
وَحَارَتْ فُرَيْشٌ فِي الْبَرِّيَّةِ رَفْعَةً	بِهِ لَمْ تَحْرَهَا دَارِمٌ وَتَمِيمٌ
هُوَ الْبَدْرُ فِي أَوْجِ الْكَمَالِ إِذَا بَدَا	وَمِنْهُ حَكَى صَفْوُ السَّمَاءِ أَدِيمٌ
نَبِيِّ كَرِيمٍ جَاءَ لِلْحَلْقِ رَحْمَةً	وَعَنْ مِثْلِهِ أُمُّ الزَّيْنَانِ عَقِيمٌ

1. Gönderilmiş peygamberlerin en hayırlısı Mustafa nedeniyle bize müjdelersun. Kucaklarda eşsiz bir inci olarak yetişmiştir o.
2. Kureys kabilesi insanlar içinde O'nun vesilesiyle Dârim ve Temîm kabilelerinin elde edemediği bir üstünlüğü elde etmiştir.
3. O, görüldüğü zaman mükemmelliğin zirvesindeki dolunaydır, yeryüzü O'nun sayesinde gökyüzünün berraklığı ve aydınlığına sahip olmuştur.
4. Yaratılmışlar için rahmet olarak gelmiş soylu bir peygamberdir o, günümüzün insanları artık onun gibi birisinden yoksundurlar.

Modern ve çağdaş Arap edebiyatı dönemlerine gelindiğinde muhafazakâr akıma mensup şairler Hz. Peygamber'in fizikî ve mânevî nitelikleriyle ahlâkî erdemleri üzerinde durmuş, ayrıca şarkiyatçıların kendisine ve İslâm'a yönelik iftiralarına cevap vermiştir. Bu akıma mensup şairlerin başlıcaları Mahmud Sâmî Paşa el-Bârûdî (öl. 1904), Ahmed Şevkî (öl. 1932), Yûsuf en-Nebhânî (öl. 1932), Ahmed Muharrem (öl. 1945), Abdullatîf es-Sayraffî (öl. 1904), Muhammed Abdulmuttalib (öl. 1980), Ma'rûf er-Rusâfî (öl. 1945), Azîz Abaza (öl. 1973), Kâmil Emîn (d. 1915), Abdullah et-Tayyib (öl. 2003), es-Sâvî Şa'lân (öl. 1982)'dir.¹⁷ Bu dönemin şairleri daha çok klasizmin temsilcileri olup, kasideleri de Ahmed Şevkî'nin el-Bürde'ye muaraza olarak nazmettiği *Nehcu'l-bürde* ve *Hemziyye'si* ve el-Bârûdî'nin yine el-Bürde'nin etkisinde nazmettiği *Keşfu'l-ğümme'sinden* de anlaşılacağı gibi, daha önce var

¹⁶ en-Nebhânî, *el-Mecmû'atu'n-nebhâniyye*, IV, 152.

¹⁷ İsmail Durmuş, "Muhammed (Arap Edebiyatı)", *DİA*, XXX, 454.

olan kültürü canlandırmaya yöneliktir. Bu şairler arasında özellikle Ahmed Muharrem'in peygamber methiyelerini adeta Hz. Peygamber'in sîretini ve ahlakını anlatan bir melhame'ye/destansı anlatıya dönüştürme özelliği ile öne çıktığı görülür.

el-Bârûdî'nin *Keşfu'l-ğumme fî medhi seyyidi'l-'umme* adlı 438 beyitlik peygamber methiyesinin bazı beyitleri şöyledir:¹⁸

مُحَمَّدٌ حَاتِمُ الرُّسُلِ الَّذِي خَضَعَتْ	لَهُ الْبَرِّيَّةُ مِنْ عُرْبٍ وَمِنْ عَجَمٍ
سَمِيرٌ وَوَحْيٌ وَمَجْنَى حِكْمَةٍ وَنَدَى	سَمَاحَةٍ وَقِرَى عَافٍ وَرِيٌّ ظَمٍ
قَدْ أَبْلَغَ الْوَحْيُ عَنْهُ قَبْلَ بَعْثِهِ	مَسَامِعَ الرُّسُلِ قَوْلًا غَيْرَ مُنْكَتَمٍ

1. Muhammed, Arap ve acem bütün insanların kendisine boyun eğdiği son peygamberdir,
2. Gece gelen vahyin sahibi, bilgeliğin kendisinden derlendiği kaynak, bol şekilde bağışlayıcı ve hoşgörülü, affetmenin kaynağı ve susuzu suya kandırandır O.
3. Kendisi peygamber olarak gönderilmeden önce vahiy peygamberlerin kulaklarına gizli olmayan bir söz (Onun peygamberliğini) iletmiştir.

Modern dönemde Hz. Peygamberin methi konusunda tasavvufî şiirler bir dereceye kadar zayıflamış, nûr-i Muhammedî ve kutub nazariyeleri daha mâkul ve tutarlı ifadelere kavuşmuştur.¹⁹

2. 3. Hristiyan Şairlerde Hz. Peygamber Methiyeleri

Hristiyan şairlerin Hz. Peygamber'in kimliği ve methi hakkındaki sözleri ve Arap-İslam dünyasının içinde bulunduğu durum hakkındaki şikâyet ve dileklerine gelince; Arap kökenli Hristiyan edip ve şairler Hz. Peygamber için, birbiriyle boğuşan ve çağın gerisinde kalan Araplar'ı barıştıran ve birleştiren, yüksek bir millet ve devlet haline getiren sosyal reformcu portresi çizmiş, bu konuda Batılı edip ve şairlerle aynı görüşü paylaşmıştır. Mısırlı Nazmî Lûkâ (öl. 1987)'nin "*Vâ Muhammedâh*", "*Muhammed: er-Risâle ve'r-resûl*", "*Ene ve'l-İslâm*"; Lebîb er-Riyâşî (öl. 2018)'nin "*Nefsiyyetu'r-Resûli'l-'Arabî*"; Halîl İskender Kıbrîsî'nin "*Da'vetu nasâra'l-'Arab li'l-İslâm*"; Halîl Cum'a et-Tuvâl (öl. 1980)'in "*Tahte râyeti'l-İslâm*"; Nasrî Selheb'in "*Fî Hutâ Muhammed*"; Arap Sosyalist Ba's Partisi genel sekreteri Mîşîl (Mîşâl) Aflak (öl. 1989)'in "*en-Nebiyu'l-'Arabî*" ve eş-Şâ'iru'l-Karavî Reşîd Selîm el-Hûrî (öl. 1984)'nin "*el-Mevlidu'n-nebevî*" kasideleri buna örnek olarak zikredilebilir. Bazıları da Hz. Peygamber'e karşı övgülerini Kur'an'a ve Arap diline olan hayranlıkları şeklinde dile getirmiştir. Corc Selestî (öl. 1968)'nin "*Necvâ'r-rasûli'l-a'zam*", Corc Saydah (öl. 1978)'in "*el-Mevlidu'n-nebevî*", Riyâd Ma'lûf (öl. 1982)'un "*Yâ nebiyye'l-'Arab*" başlıklı şiirleri bu türdendir.²⁰

¹⁸ el-Bârûdî, *Keşfu'l-ğumme fî medhi seyyidi'l-'umme*, s. 5-6, 11-12.

¹⁹ İsmail Durmuş, "Muhammed (Arap Edebiyatı)", *DİA*, XXX, 454.

²⁰ İsmail Durmuş, "Muhammed (Arap Edebiyatı)", *DİA*, XXX, 454.

Lübnan doğumlu olup Mısır’da yaşayan ünlü Arap şairi Halîl Mutrân (öl. 1949)’ın hicri yılbaşının gelmesi nedeniyle söylediği, Kur’ân-ı Kerîm ve Hz. Peygamber hakkındaki *Ra’su’s-seneti’l-hicriyye* adlı, hicri yılbaşını kutladığı uzun bir şiirinin bazı beyitleri şöyledir:²¹

هَلَّ الْهَيْلَالُ فَحَيُّوا طَالِعَ الْعِيدِ 1 حَيُّوا الْبَشِيرَ بِتَحْقِيقِ الْمَوَاعِيدِ
يَا أَيُّهَا الرَّمْزُ تَسْتَجَلِي الْعُقُولُ بِهِ 2 لِحِكْمَةِ اللَّهِ مَعْنَى عَيْرٍ مَحْدُودِ
كَأَنَّ حُسْنَكَ هَذَا وَهُوَ رَائِعُنَا 3 حُسْنٌ لِيَكْرٍ مِنَ الْأَقْمَارِ مَوْلُودِ
لِلَّهِ فِي الْخَلْقِ آيَاتٌ وَأَعْجَبُهَا 4 بَتَّجِدِيدُ رَوْعَتِهَا فِي كُلِّ بَتَّجِدِيدِ

1. Hilal göründü, bayramın gelişini selamlayınız. Vaatleri gerçekleştirdiği için (Yeni yılın gelişini) müjdeleyen hilali selamlayınız.
2. Ey Hilal, sen ki akılların Allah’ın sınırsız hikmetlerinin anlamını kavradığı bir sembolsün.
3. Bizim için harika olan bu güzelliğin terü taze kızların güzelliğinin yeni doğan aylardaki güzelliği gibidir.
4. Allah’ın mucizeleri vardır, bunların en güzel ve ilginç olanı da her yenilediğinde güzelliğinin de yenilenmesidir.

2.4.el-Bedî’iyyât/Edebî Sanatlı Peygamber Methiyeleri

Bedîiyyât, Hz. Peygamber’in methine dair olup her beytinde en az bir bedî sanat bulunan kasidelere verilen addır.

Bedî sanatlar Cahiliye devrinden beri kullanılmakla beraber onları ilk defa Abbasî Halifesi İbnu’l-Mu‘tez (öl. 296/909) bir ilim halinde tedvine çalıştı. VIII/XIV. yüzyıla kadar bedî’e dair çeşitli isimlerle müstakil eserler yazıldığı gibi bu ilim meânî ve beyân ilimleri içinde de incelendi. Ancak VIII. yüzyılda bedî sanatların yorumunda bedîiyyât adıyla yeni bir tarz ortaya çıktı. Bedîiyyât türünde ilk defa kimin şiir yazdığı tartışma konusu ise de yapılan araştırmalar bu türde ilk şiirin Safiyyuddîn el-Hillî (öl. 750/1349)’ye ait olduğunu göstermektedir.²² Anlatıldığına göre el-Bûsîrî (öl. 696/1295) felç olur ve bir türlü deva bulmaz, Hz. Peygamber’i methettiği “meksûr mim revili” meşhur Kasîdetu’l-bürde’sini nazmeder, bu kaside

أَمِنْ تَذَكُّرٍ حَيْرَانَ بِذِي سَلَمٍ مَرَجَتْ دَمْعًا جَرَى مِنْ مُقْلَةٍ بِدَمٍ

- Ne karıştırdı bu kanları gözünden akan yaşlara, gönül yakan o hasret mi Zî-Selem’deki komşulara?

²¹ Halîl Mutrân, *Dîvân*, II, 39-44.

²² Bu konuda üç isim öne çıkmakta olup bunlar Ali b. Osman Emînuddîn el-İrbilî (öl. 670/1271), Safiyyuddîn el-Hillî (öl. 750/1349) ve Muhammed b. Ahmed b. Câbir el-Endelusî (öl. 779/1377)’dir. Bkz. Ali Ebû Zeyd, *el-Bedî’iyyât*, s. 55.

şeklinde başlamaktadır. el-Bûsîrî rüyasında Hz. Peygamber’i görür, Hz. Peygamber üzerindeki hırkasını el-Bûsîrî’nin üzerine örter, bunun üzerine el-Bûsîrî felçten kurtulup sağlığına kavuşur. Bedîiyye türü daha Hz. Peygamber hayatta iken Hassan b. Sabit ve Kâ’b b. Zuheyr gibi şair sahibiler tarafından başlatılmış, Emevî ve Abbasîler devrinde gelişerek günümüze kadar devam etmiştir. Ancak Hz. Peygamber’i methetmek için yazılan her kasideye bedîiyye denmemiş, bu tür kasidelerde beyit sayısının en az elli olması, her beytin bedîî sanatlardan en az birini ihtiva etmesi, kasidenin basît bahriyle nazmedilmiş olması, redif harfinin (revî) kesreli “mim” olması gibi özellikler aranmıştır.²³ Nitekim el-Bûsîrî’nin Kasîdetü’l-bürde’si bedîî sanatlar ihtiva etmediği için bedîiyyâtan sayılmamış, ancak VIII/XIV. yüzyıldan sonra Hz. Peygamber için yazılan kasideler bu şartları haiz olduklarından onlara bedîiyye adı verilmiştir.

3. MEVLİD

İsmail Durmuş’un da belirttiği gibi²⁴, mevlid türü manzumelerin de Peygamber methiyeleri arasında önemli bir yeri vardır. Bu manzumeler Hz. Peygamberin güzel ahlâk, sıfat ve erdemleriyle övülmesi açısından bir medih çeşidi olduğu gibi onun hayatını, vefatını, mucizelerini anlatmaları sebebiyle birer muhtasar siyer mahiyetindedir.

Hz. Peygamber dünyayı şereflendirdiği zaman, o zamanı anmak için yapılan törenler ve doğduğu esnada veya ondan önce ya da sonra meydana gelmiş olayları anlatan eserler olarak tanımlanan Mevlidin tarihçesi tam olarak bilinmemektedir. İslam dünyasında öncelikle Hz. Peygamberin doğum günü anlamında kullanılan Mevlid kelimesinin zamanla anlamı da genişlemiştir. Zamanla da Mîlâd kelimesi ile Hz. İsa’nın doğumu anlaşıldığı gibi, Mevlid ile de Hz. Peygamber’in doğumu anlaşılır olmuştur. Başlangıçta Hz. Peygamber’in doğumunu anmak için sadece Rebiulevvel ayında düzenlenen kutlama törenleri zamanla mübarek günlerin kutlanması, ölenlerin ruhuna sevabının ulaşması dilenerek muayyen günlerde kutlanması gibi düzenlemelerden geçmiştir.

Rivayetler en eski mevlid törenlerinin, Şii olmaları nedeniyle Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin vb. şahsiyetlerin doğum günü için mevlid törenleri düzenleyen Fatımiler aracılığıyla ya da 604/1207 yılında Erbil şehrinde Muzafferuddîn Gökbörü (öl. 1233) tarafından düzenlenen mevlidle beraber İran’da ortaya çıktığı ve zamanla İslam dünyasına yayıldığı yönündedir. Fatımiler ve Muzafferuddîn Gökbörü’den sonra Selçuklular, Eyyûbîler ve Memlükler mevlid törenlerini desteklemişlerdir.

Gelenekselleşmiş kültüre bağlı olarak Osmanlılar döneminde de mevlide önem verilmiş, mevlid törenleri III. Murat (öl. 1595) döneminden itibaren Osmanlı imparatorluk teşrifatında resmen yer almış, böylece halk nazarında gittikçe önem kazanmıştır. İlk yıllarda resmi olarak yalnız Sultan Ahmed Camiinde kutlanan mevlid törenlerine devlet erkânı özel olarak davet edilmiş, gelenler de resmi kıyafetlerle katılmışlardır. Daha sonra mevlid töreni

²³ Bedîiyye’nin en geniş anlamda tanımı ve taşıması gereken şartlar hakkında bkz. Ali Ebû Zeyd, *el-Bedîiyyât*, s. 40-51.

²⁴ İsmail Durmuş, “Mevlid”, *DİA*, XXIX, 475-479.

diğer camilerde de kutlanır olmuştur. Bugün itibariyle mevlid törenleri Müslüman toplulukların birçoğunda kutlanmaktadır.²⁵

Şemsuddîn b. Nâsiriddîn ed-Dımaşkî (öl. 842/1438) mevlidinin bitiş kısmında Hz. Peygamber'i methederken daha çok O'nun mucizelerinden söz eder:²⁶

عَنْ بَعْضِهَا يَعْجَزُ مَنْ فَاحِرَةٌ	نَبِيُّنَا آيَاتُهُ ظَاهِرَةٌ
أَنْزَلَهُ مُعْجِزَةً بَاهِرَةً	أَعْظَمُهَا الْقُرْآنُ جَلَّ الَّذِي
وَحَبْسِي تَمَسِّي آيَةٌ ظَاهِرَةٌ	وَبِيْ اثْتِثْقَاقِ الْبَدْرِ لِلْمُصْطَفَى
يَجْرِي كَعَيْثِ السُّحْبِ الْمَاطِرَةِ	كَذَاكَ نَبْعُ الْمَاءِ مِنْ كَوِّهِ

1. Mucizeleri apaçaktır peygamberimizin, onunla yarışan (diğer peygamberlerden) bir kısmı aciz kalır o mucizelerden.
2. En büyüğü Kur'an'dır bu mucizelerin. Büyük bir mucize olarak onu indiren (Allah) ne yücedir.
3. Mustafa için ayın ikiye ayrılmasında ve güneş tutulmasında da apaçık bir mucize vardır.
4. Yağmur yağdıran bulutlardan akarcasına avuçlarından suyun fışkırması da öyle.

Esasında Hz. Peygamberi methi içeren mevlidleri medihten ayıran husus bunların medih dışında Hz. Peygamberin hayatının anlatılmasına ağırlık vermiş olmasıdır. Bu itibarla bazısı tamamen manzum, bazısı tamamen mensur, bazısı da nazım-nesir karışımı kaleme alınan mevlidlerdir.

4. TEVESSÜL/ŞEFAAT DİLEME VE YAKARIŞ ŞİİRLERİ

Sözlükte "Bir aracı vasıtasıyla maddî veya manevi derecesi yüksek birine yaklaşmayı arzu etmek, iyi amellerle Allah'a yaklaşmayı ummak" anlamındaki "وسل: vesl" kökünden türeyen "توسل: teveessül", bir Müslümanın işlediği sâlih amelleri, Hz. Peygamber'i yahut velileri vesile yaparak Allah'a yakın olmaya çalışmasını ifade eder. Vesîle üstün konumdaki birine yaklaştırmaya aracı olacağı umulan şey veya kimsedir.²⁷ Bu tür ile, Türk Edebiyatında Tekke Edebiyatının bir tarzı olan, Hz. Peygamber'i, bir din büyüğünü, bir veliyi, ermiş olduğuna veya Allah katında kabul görüp isteği reddedilmediğine inanılan bir büyüğü aracı kılmak suretiyle, Allah'tan şefaata dilemek kastedilir. Türk Tekke edebiyatında bu tarz için henüz tam olarak bir terim belirlenmemiş olmakla birlikte, daha çok dua nâme, niyaz nâme veya şefaata name olarak adlandırmak mümkündür.²⁸

²⁵ Bilgi için bkz. Edip Çağmar, *Edebî Açından Arapça Mevlidler*, s. 13-17; Selami Bakırcı, *Mevlid, Doğuşu ve Gelişmesi*, s. 1-21.

²⁶ İbn Nâsiriddîn ed-Dımaşkî, *Mevridu's-sâdî fi mevlidi'l-hâdî*, s. 48-50.

²⁷ Yusuf Şevki Yavuz, "Teveessül", *DİA*, XLI, 6-8.

²⁸ Tanım için bkz. Metin Akkuş, *Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası*, s. 234 vd.

Arap edebiyatında Hz. Peygamber'i methetmek amacıyla nazmedilen şiirlerin çoğunlukla son kısmında şefaath umularak dua mahiyetinde bölümler oluşturulmuştur. Allah'a ve memdûhuna/övdüğü kimseye kendi halini arz etmek, yakarmak, isteklerini dile getirmek tarzında düzenledikleri dua bölümünde şairler, mesela kıyamet gününde kimsesiz ve çaresiz kaldıkları zaman peygamberi aracı koyarak hatalarının bağışlanmasını, affına aracı olmasını dileyen ifadelerle yer verirler. Bazen aracı kılınan kişi Peygamber dışında Allah'a yakınlığı ile bilinen bir veli, ermiş, tasavvuf ehli vb. olabilir. Şia'da ise Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hüseyin, Hz. Fatıma ve diğer Şia imamları Hz. Peygamberden başka kendileriyle tevessül edilen başlıca kişilerdir.

İslam'da şefaath konusu tartışmalı bir konu olmakla birlikte gerek günlük hayatta gerek edebiyatta yaygın olarak karşılaşılan bir inanç biçimidir ve şefaath, istigâse/yardım isteme, sığınma vb. tevessül şiirlerinin temel konularını oluşturur.

Cemâluddîn Ebû Zekeriyâ Yahya es-Sarsarî (öl. 656/1258)'nin aşağıdaki şiiri Hz. Peygamber ile tevessül şiirlerinin ilk ve güzel örneklerinden biridir:²⁹

يَا حَاتِمَ الرُّسُلِ الْكَرَامِ وَفَاتِحِ الْحَيِّ — رَاتِ يَا مُتَوَاضِعًا شِخَا
يَا مَنْ بِهِ الْإِسْلَامُ أَصْبَحَ طَاهِرًا وَبَقِيهِ الْكُفْرُ الْمَشْمُوشُ دَاخَا

1. Ey soylu peygamberlerin sonuncusu, ey iyiliklerin yolunun açıcısı, ey yüce olduğu halde tevazu sahibi,
2. Ey kendisi sayesinde İslam'ın temize çıktığı, kahrı ile de öten küfrün sesinin kesildiği,

5. KASİDETU'L-BÜRDE VE MANZUM FARŞÇA-TÜRKÇE ÇEVİRİ ÖRNEKLERİ

34 مُحَمَّدٌ سَيِّدُ الْكَوْنَيْنِ وَالْثَّقَلَيْنِ — نِ وَالْفَرِيقَيْنِ مِنْ عُرْبٍ وَمِنْ عَجَمِ
محمد است شه هر دو سرای و انس و جن هم دو گروه از عرب و از عجم

Muhammed iki cihân fahrı ve server-i ins
U cin u seyyid-i kavm-i 'urb hem 'acemi

Hz. Muhammed iki cihanın (dünya ve ahiretin), insanlar ile cinlerin ve Arap ile Acem milletlerinin de efendisidir.

40 وَوَأَقْفُونَ لَدَيْهِ عِنْدَ حَدِّهِمْ — مِنْ نُقْطَةِ الْعِلْمِ أَوْ مِنْ شَكْلَةِ الْحِكْمِ
نزدش بیاموختند مقدار پایه ء شان از نقطه علم و از اعراب هر حکم

²⁹ es-Safedî, *Nektu'l-himyân*, s. 309.

Haddince anlarıñ yanında turup oğur
Lar noқта-i ilmi hem irāb-ı her hikemi

Diğer bütün peygamberler, O'nun sahip olduğu ilmin yanında nokta hükmünde bir ilme ve (Arap gramerinde çok önemli olmayan esre, üstün, ötre gibi) hareke hükmünde bir hikmete sahip olduklarından, O'nun huzurunda kendi sınırlarında ayakta beklerler."

42 مُنَزَّهَةٌ عَنْ شَرِيكَ فِي مَحَاسِنِهِ فَجَوْهَرُ الْحُسْنِ فِيهِ غَيْرُ مُنْقَسِمٍ

منزهست از شريك آن در محاسن خویش پس جوهر حسن در وی غیر منقسم

Meḥāsininde şerikden ol münezzehdir
Pes cevher-i ḥüsni anıñ ğayr-i munḩasimi

Bütün güzelliklerinde ortaktan münezzehdir, hiç kimse O'na benzemez. Bu nedenle güzellik cevheri kendi zatına mahsus olup başkalarıyla bölüşülemez.

57 كَأَنَّما اللَّؤْلُؤُ الْمَكْنُونُ فِي صَدْفٍ مِنْ مَعْدِنِ مَنْطِقٍ مِنْهُ وَمُبْتَسَمٍ

سنّ و کلامش چو در پوشیده در صدفی از معدن منطق و از کان مبتسم

Şadefde örtülü incu gibi sinn u sözi
Dū ma'dininden ki mantıḩ ile mübtesemi

Sanırsın ki sedef içindeki gizli inci, O'nun sözü ve tebessümünün madeninden yapılmıştır.

72 جَاءَتْ لِذَعْوَتِهِ الْأَشْجَارُ سَاجِدَةً تَمْشِي إِلَيْهِ عَلَى سَاقٍ بِلاَ قَدَمٍ

آمد بدعوت آن اشجار سجده کنان نزد و حضورش روان بر ساق بی قدم

Eşcār ki oğundılar ta'zîmle geldi olar
Yürürler aña bular sâḩ üzere yoğ ḩademi

Ağaçlar O'nun davetine icabet etti secde ederek, huzuruna geldiler ayaksız gövdeler üzerinde yürüyerek.

74 مِثْلَ الْعَمَامَةِ أُنِّي سَارَ سَائِرَةً نَقِيهِ حَرٌّ وَطَيْسٌ لِلْهَجِيرِ حَمِي

چنانکه ابر دود هر جا که او برود نگاه‌دارش شود از شید در اجم

Bulut gibi kim yeler her kında kim o irer
Ol hâzreti hıfz ider tokunmasun ecemi

O nereye gitse oraya giden bulut gibiydi ağaçlar, Koruyan O'nu gün ortasındaki fırın ateşi gibi kızgın sıcaktan.

85 كَمْ أُبْرَأَتْ وَصَبًّا بِاللَّمْسِ رَاحْتُهُ وَأَطْلَقْتُ أَرْبًا مِنْ رِبْقَةِ اللَّمِّ

Bsa vob krd be balm s v m s k f v o hem krd Azad arb az rbqe lmm

Degmekle ayası kıldı çün vaşablar eyü
Kırtardı hem çün erib ez ribka-i lememi

Nice hastaları iyi etmiştir O yüce Peygamberin avuçları bir dokunmakla; nice akıllı kimseyi de akılsızlık/mecnunluk rahatsızlığından kurtarmıştır.

89 فَالذُّرُّ يَزْدَادُ حُسْنًا وَهُوَ مُنْتَظِمٌ وَلَيْسَ يَنْقُصُ قَدْرًا غَيْرَ مُنْتَظِمٍ

afzon şodحسن در آنگاه که منتظمست هر چند قدرش نکاهد غیر منتظم

İncu dizildikde hüsnî artık olur u ger-
Çi kıdri eksik de olmaz gayr-i muntazami

İnci dizilmişken daha güzel görünür tabii ki, ama onun değerini eksiltmez ki dizilmemiş olması.

105 يَا خَيْرَ مَنْ يَمَّمُ الْعَافُونَ سَاحَتَهُ سَعِيًّا وَفَوْقَ مُتُونِ الْأَيْتِقِ الرَّسْمِ

ay xir k s ke hr m s s al l n j s t n d b a s e y h m b r m t o n a y n i q r s m

Ey hayr-i men kim harimiñ saşyen istediler
Hem biniciler mütün-i eynuğ-i rusumi

Ey yoksulların gerek koşarak, gerek bastığı yere iz bırakan develerin sırtına binerek sığınmak üzere kendisine yöneldiği Yüce Peygamber!

107 سَرَيْتَ مِنْ حَرَمٍ لَيْلًا إِلَى حَرَمٍ كَمَا سَرَى الْبَدْرُ فِي دَاجٍ مِنَ الظُّلَمِ

rf t y b ş b z h r m ç n d n k e t a b e h r m ç o n b d r a y m c h t r m d r m a g v d r z l m

Haremden ey muhterem şeb içre tā be-ğarem
Vardiñ çū bedr ey şehem kim vardı "fi'z-zulemi"

Bir gece kalkıp kutsal bir yerden kutsal bir yere gittin, kapkaranlık gecelerde dolunayın süzülerek ilerlediği gibi.

112 حَفْضَتْ كُلَّ مَقَامٍ بِالْإِضَافَةِ إِذْ نُودِيَتْ بِالرَّفْعِ مِثْلَ الْمُفْرَدِ الْعَلَمِ

پست و فرو کردی هر جا را تو آنگه که حق رفع کردت بخود چون مفرد علم

Alt eylediñ her maqâmı ol dem ki geldi nida
Ref'iñ diledi Hudâ çün müfred-i 'alemi

Yüksel diye nida edildiğinde eşsiz bir sancak misali sen ayaklar altına aldın bütün makamları./Kendin mudâf olarak cerrettin her şeyi izafet yoluyla, ayrıca nida yoluyla ref edildin müfred-alem (tekil özel isim)'in ref edildiği gibi.

146 فَإِنَّ لِي ذِمَّةً مِنْهُ بِتَسْمِيَّتِي مُحَمَّدًا وَهُوَ أَوْفَى الْخَلْقِ بِالذِّمِّ

مر من ز او ذمتم آن شد که تسمیتم محمد و اوست اوفی الخلق در ذم

Andan benim zimmetim vardır ki tesmiyetim
Muhammed oldu ki o "evfâ'l-halkı bi'z-zimemi"

Kendim de Muhammed adını taşıdığım için bir bağ ve (beni kurtaracağına dair) söz vardır O'nunla aramda; O da zaten sözü yerine getirme hususunda yaratılmışların en vefalısıdır.

149 وَمُنْذُ أَلْزَمْتُ أَفْكَارِي مَدَائِحَهُ وَجَدْتُهُ لِحَالِصِي خَيْرٌ مُلْتَزِمٌ

زانگه که إلزام افکارم بمدح او ساخ — تم یافتمشن بخلاصم خیر ملتزم

Andan berü ki itdim efkârım şenâsına şarf
Buldum halâşiçün anı hayr-i mültezimi

Düşüncelerimi (şiirim vasıtasıyla) O'nu methetmeye yönelttiğimden beri, kurtuluşum için O'nun yapışılacak en iyi kulp, bağlanılacak en iyi tutamak olduğunu gördüm.³⁰

SONUÇ

Tüm Müslümanlar arasında ilgi gören; birçok dünya diline çevrilen; Türkler tarafından da çok rağbet gösterilen eserlerden biri olan; zikir olarak onu ellerinden ve dillerinden düşürmeyen mutasavvıflar tarafından oldukça ilgi gören, hatta her beyiti, her kelimesi ve her övgüsü hem şairler için hem de tasavvuf büyükleri için bir işaret ve sır kabul edilen ve ciddiyetle üzerinde durulan; okuyan hastalara şifa olacağına inanılan, birçok hat ustası tarafından meşk edilen, katı’ ve çini sanatkârları tarafından kendisiyle ilgili olarak nice güzel esere imza atılan, daha önemlisi olarak Hz. Peygambere duyulan derin muhabbetin neticesinde yazılan ve Hz. Peygamber’in huzurunda okunup O’nun tarafından mükâfatlandırıldığı düşünülen; büyüklüğü ve güzelliği övdüğü kişinin büyüklüğüne ve güzelliğine bağlanan; bütün bunlar ve bunlardan başka nedenlerle muteber İslâm düşünürleri tarafından büyük özen gösterilen, ezberlenip ezberletilen, nazireler yazılan ve yazdırılan Kaside-i Bürde, sevilen bir eserdir.³¹

Bütün bu değerlendirmeler göstermektedir ki hangi amaçla okunursa okunsun; Hz. Peygamber’in abartılı ve insanı küfre götürecektir bir şekilde övüldüğü düşünülerek eleştirilsin ya da eleştirilmesin; el-Bûsîrî’nin şahsında anlatılanlar ister hayal gücünün etkisiyle oluşturulmuş olsun ister olmasın *Bürde*, Müslüman toplumların hepsinde hem şiir gücü olarak hem de kendisine yüklenen anlamlarla farklı ve birçok eserde görülmeyen bir etki bırakmıştır.³²

Bûsîrî’nin, Kasîdetü’l-Bürde ’sine Osmanlı-Türk müellifleri birçok manzum ve mensur çevriler ve şerhler yazılmıştır. Çalışmaya konu olan müellif ve eserleri hakkında daha önce bir çalışma yapılmamış olması sebebiyle yazar tercih edilmiştir. Üsküplü Abdurrahim Efendinin, iki dilli (Türkçe-Farsça) tercümesi benzerlerinin arasında özgün bir noktaya konumlanmıştır. Çalışmaya eklenen peygamber methiyelerinin tarihî süreç içindeki gelişim ve değişimiyle ilgili bilgiler ve eserin müellifinin biyografisinin sunulmasıyla hem okuyucuya yazar tanıtılmış hem de medâihu’n-nebeviyye konulu şiirlerin tarihsel süreci hakkında genel bilgiler sunulmuştur.

Çalışmamız, yakın bir zamanda dâr-ı bekâya irtihal eden hocamız Prof. Dr. Kenan DEMİRAYAK riyasetinde tamamladığımız “Üsküplü Abdurrahim Efendinin Kasîdetü’l-Bürde’ye iki dilde (Türkçe- Farsça) yaptığı Tercüme” adlı yayımlanmış çalışmanın kısa bir özeti sadedindedir. Bir eserin şerhini iki ayrı dilden hareketle tercüme ve takdiminden ibaret olan bu çalışmamızın yoğun yaygın etkiden ziyade bir alternatif olarak alanı zenginleştireceği kanaatindeyiz.

³¹ Ebubekir Sıddık Şahin, *Kaside-i Bürde’nin Türkçe Şerh ve Tercümelei*, s. 54; Mine Taşdemir, “Sa’dullah el-Halvetî’ye İsnâd Edilen Anonim Kasîde-İ Bürde Şerhinde Tasavvufi Kavramlar”, s. 66-67; Emine Yeniterzi, *Türk Edebiyatında Na’t*, s. 14; Dursun Ali Özdemir, *Zâli Ahmed Bin Mustafa’nın Kasîde-İ Bürde Şerhi*, s. 19-21.

³² Bünyamin Ayciçeği, “Bûsîrî (ö. 696/1297 ?)’nin Kasîdetü’l-Bürde’sinin Diyarbakırlı Mehmed Said Paşa (ö. 1308/1892) Tarafından Yapılan Mensur ve Manzum Tercümesi”, s. 40.

KAYNAKÇA

Abdulkâdir b. Sa'îd b. Abdilkâdir er-Râfi'î el-Fârûkî et-Tırâblusî. *Neylu'l-murâd fî taştîri'l-Hemziyye ve'l-Bürde ve Bânet Su'âd*. Mısır: 1315/1897.

Abdullâh Mûsâ Bîlâ Sevâdagu. *Bürdetu'l-Bûsîrî ve eseruhâ fi'l-edebî'l-'arabî el-hadîs*, Yayınlanmamış Y. Lisans Tezi. Câmî'atu'l-medîneti'l-âlemiyye Kulliyetu'l-lugât ve'l-elsune, Kısmu'l-edebî'l-'arabî ve'n-nakdi'l-edebî. Malezya: 2012.

Abdürrahîm Üskübî. *Durr-i Mergûb*. İstanbul: 1279/1283.

Abdurrahman el-Mağrâvî. *el-Akîdetu's-Selefiyye fî mesîratihâ't-târîhiyye*. Riyad: 1414.

Abdülhadioğlu, Ahmed. "Modern Dönem Hristiyan Arap Şairlerin Şiirinde Hz. Muhammed Övgüsü". *Tarih Okulu Dergisi*. Nisan 2019. Yıl 12. Sayı XXXIX. s. 552-600.

Âişe el-Bâ'ûniyye. *el-Bed'îyye ve şerhuhâ el-Fethu'l-mubîn fî medhi'l-emîn*. nşr. Âdil el-Azzâvî-Abbâs Sâbit. Dimaşk: 1430/2009.

Akkuş, Metin. *Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası*. Erzurum: 2006.

Ali Ebû Zeyd. *el-Bed'îyyât fî'l-edebî'l-'arabî*. Beyrut: 1983.

Ayçiçeği, Bünyamin. "Bûsîrî'nin Kasîdetü'l-bürdesi'nin Diyarbakırlı Mehmed Said Paşa Tarafından Yapılan Mensur ve Manzum Tercümesi". *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 15. İstanbul: 2015.

el-Buhârî (Muhammed b. İsmâîl), *Sahîhu'l-Buhârî*. nşr. Mustafa Dîb el-Buğa. I-VII. Dimaşk-Beyrut: 1410/1990.

Bursalı Mehmed Tâhir. *Osmanlı Müellifleri I-III. Hazırlayanlar: Mustafa Tatçı-Cemal Kurnaz*. Ankara: 2000.

el-Bûsîrî (Muhammed b. Sa'îd). *Dîvânu'l-Bûsîrî*. nşr. M. Seyyid Kîlânî. Kahire: 1374/1955.

Çağmar, Edip. *Edebî Açıldan Arapça Mevlidler*. Ankara: 2004.

Demirayak, Kenan. Uzunyaylalı, Muhammed Emin. Karakuş, Ömer Faruk Karakuş. *Üsküplü Abdurrahim Efendi ve İki Dilli Manzum Kaside-i Bürde Çevirisi*. Atatürk Üniversitesi Yayınları. Erzurum: 2022.

Durmuş, İsmail. "Methiye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29/ 406-408. İstanbul: 2004.

-----, "Mevlid". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29/ 475-479, İstanbul: 2004.

-----, "Muhammed (Arap Edebiyatı)". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*.30/450-456. İstanbul: 2005.

Ebu'l-Atâhiye (Ebû İshâk İsmâîl b. el-Kâsım). *Dîvânu Ebi'l-Atâhiye*. Beyrut: 1406/1986.

Ebu'l-Esved ed-Du'elî. *Dîvân*. nşr. Muhammed Hasan Âl Yâsîn. Beyrut: 1418/1998.

Ebu'l-Ferec el-Halebî (Ali b. İbrâhîm). *es-Sîretu'l-halebiyye/İnsânu'l-'uyûn*. I-III. Beyrut: 1427.

Ebu'l-Hudâ es-Sayyâdî. *Âyâtu'l-'ırfân fî mevlidi seyyidi veledi 'Adnân*. Basım yeri ve tarihi yok.

Ebû Temmâm. *Şerhu Dîvânu'l-hamâse*. Şerh: el-Merzûkî. nşr. Garîd eş-Şeyh. Beyrut: 1424/2003.

Halîl Mutrân. *Dîvânu'l-Halîl nazmu Halîl Mutrân*. I-III. Kahire: 1948.

İbn Kesîr (Ebu'l-Fidâ İsmail b. Omer). *el-Bidâye ve'n-nihâye*. I-XV, Beyrut: 1410/1990.

-----, *es-Sîretu'n-nebevîyye*. nşr. Mustafa Abdulvâhid. I-IV. Beyrut: 1395/1976.

İbn Kuteybe (Abdullah b. Muslim). *eş-Şi'r ve's-şu'arâ'*. I-II. Beyrut:1983.

İbn Nâsiriddîn ed-Dımaşkî (Şemsuddîn Ebû Abdillâh Muhammed). *Mevridu's-sâdî fî mevlidi'l-hâdî*. nşr. İbrâhîm b. eş-Şeyh Râşid el-Merrîhî. Bahreyn: 1429/2008.

İbn Sa'd (Ebû Abdillâh Muhammed). *et-Tabakâtu'l-kubrâ*. nşr. Ali Muhammed Ömer. I-XI. Kahire: 1421/2001.

İbnu'l-Cevzî (Cemâluddîn Abdurrahmân b. Ali). *Mevlidu'l-'arûs*. nşr. Abdulhafiz el-Bakkâlî el-Gazvânî. bsm. yeri yok: 1437/2015.

İbnu'l-Fârîd. *Dîvân*. Dâru Sâdır-Beyrut: tsz.

İbrâhîm Ra'fet Bâşâ. *Mir'âtu'l-harameyn*. I-II. Kahire: 1344/1925.

İbrahimgil, Mehmet Zeki. "Dükkancık Camii". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10/19. İstanbul: 1994.

İd Fethî Abdullatîf. *İtticâhâtu'l-edebî'l-'arabî fî'l-karnî'l-hâdî 'aşer el-hicrî fî Mısır ve's-Şâm*, Basılmamış Doktora Tezi, Ayn Şems Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Kahire: 1426-1427/2005-2006.

Ka'b b. Zuheyr, *Şerhu Dîvâni Ka'b b. Zuheyr*, Şerh: *es-Sukkerî*, nşr. Matbaatu Dâri'l-kutub ve'l-vesâiki'l-kavmiyye, Kahire: 1423/2002.

Katip Çelebi, *Keşfu'z-zunûn 'an esâmi'l-kutub ve'l-funûn*, nşr. M. Şerafettin Yaltkaya-Rifat Bilge, I-II, İstanbul:1360-62/1941.

Kaya, Mahmut. "Bûsirî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*.6/ 468-470, İstanbul: 1992.

-----, "Kasîdetü'l-Bürde". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*.24/ 568-569, İstanbul: 2001.

-----, *Kasîde-i Bürde'yi Türkçe Söyleyiş*, İstanbul: 2001.

el-Kûsî (Muhammed Abduşşâfi), *Muhammed fi şî'ri'n-nasârâ el-'arab*, Kahire: 1432/2011.

-----, Muhammed muştahâ'l-umem, Rabat: 1438/2017.

Kiel, Machiel. "İvranye", DİA, Ek-1, 683-685, İstanbul, 2016.

Leâlî (Ahmed b. Mustafa Saruhânî), *Kitâb-i şerh-i Kasîdetu'l-bürde*, Bulak: 1256.

Lisânuddîn b. el-Hatîb (Ebû Abdillâh Zü'l-vizârateyn). *Dîvân*. I-II. nşr. Muhammed Miftâh, Dârulbeyzâ/Casablanca: 1409/1989.

Ma'rûf Abdulmecîd. *Bi-levni'l-gâr bi-levni'l-gadîr*. İran: 1420.

en-Nebhânî (Yûsuf b. İsmâîl). *el-Mecmû'atu'n-nebhâniyye fi'l-medâihi'n-nebeviyye*. I-IV. Beyrut:tsz.

en-Nuveyrî (Şihâbuddîn Ahmed b. Abdilvehhâb). *Nihâyetu'l-ereb*. nşr. Mufîd Kumeyha vd. I-XXXIII. Beyrut: 1424/2004.

Özdemir, Dursun Ali. *Zâli Ahmed Bin Mustafa'nın Kasîde-İ Bürde Şerhi*, Y. Lisans Tezi, Ordu Üniversitesi. Sosyal Bilimler enstitüsü. Türk Dili ve Ed. ABD. Ordu: 2015.

Özervarlı, M. Sait. "Selefiyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*.36/ 399-402, İstanbul: 2009.

es-Safedî (Salâhuddîn Halîl b. Aybek). *el-Vâfi bi'l-vefeyât*. nşr. Ahmed el-Arnaûd ve Turkî Mustafa. I-XXIX. Beyrut: 1420/2000.

Sezer, İsmail Hakkı. *İmam Bûsirî ve Bürdesi*, Basılmamış Doktora Tezi, Yüksek İslam Enstitüsü, Konya: 1985.

-----, "Kasîde-i Bürde ve Nesir ve Manzum Tercümesi", Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 10, Konya: 2000.

es-Suheyli (Abdurrahmân b. Abdillâh). *er-Ravdu'l-unuf*. I-IV. Kahire: 1391/1971.

şahin , Ebubekir Sıddık. *Kaside-i Bürde'nin Türkçe şerh ve Tercümeleri*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara: 1997.

Tuman, Mehmet Nâil. *Tuhfe-i Nâillî*. I-II. Hazırlayanlar: Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı, Ankara: Bizim Büro Yayınları, 2001.

Yanık Nevzat Hafis. *Ali b. Ebî Talip Divanı*. Hikmetevi Yayınları: İstanbul, 2004.

Yavuz, Yusuf şevki. “Tevesşül”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 4/ 6-8. İstanbul: 2012.

Yeniterzi, Emine. *Türk Edebiyatında Na't*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. Ankara: 1993.

Zekî Mubârek. *el-Medâihu'n-nebeviyye fi'l-edebi'l-'arabî*. Kahire: 1354/1935.